

Çərşənbə, 3 sentyabr 1919-cu il, nömrə 267

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səhəyi-davamiyyəsi. Çəharşənbə, 7 zihicətül-haram sənə 1337. 3 Eylül 1919 sənə.

Türk və İslamla müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-idarə: Bakı, Vorontovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək həəs olunur. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırncı səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

SİRK "MODERN"

Çəharşənbə günü sentyabrın 3-ndə 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 67-nci günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Gənc Əli – Zakoroyko.

2-nci: Naməlum – Kreçetov.

3-ncü: Jan-de-Kolon – Raçenbaum.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısındadır. Təməşə başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

Elan: Avropa pəhləvanı, Bakı əhlinin sevgilisi Pavel Zakoroykonun bu mövsümdə hələ görünməmiş benefisi olacaqdır. Böyük sport gecəsi.

9021

ÜMURİ-XEYRİYYƏ NƏZARƏTİNDƏN "Azərbaycan Cümhuriyyətinin təqvim və ünvan cədvəli"

1920-ci ilin yanvar ayının əvvəlindən etibarən Bakıda "Azərbaycan Cümhuriyyətinin təqvim və ünvan cədvəli" sərlovhəli kitabçası nəşriyyəti təbdən [çapdan] çıxacaqdır. İşbu kitabça hökumət və cəmiyyət idarələrinin rəsmi ünvan cədvəli olmaqla bərabər, ticarət və sənəət [sə-

nayə] ünvanları məcmuəsi daha [də] olacaqdır.

Məzkurda [deyilən kitabçada] Azərbaycanca bulunan bütün ticarət və sənaye firmalarının və böyük depoların, müəssisələrin, bankların, miyançı [vasitəçi] kontorlarının, neft ticarətxanalarının və başqalarının siyahıları dərc olmaqla bərabər, Azərbaycanın neft, pambıq ticarətlərinə və dəstkar [əllə işləyən, kustar] sənayelərinə dair məqalələr dərc olunacaqdır.

"Təqvim və ünvan cədvəli" intişarından [nəşrindən] toplanmış para xeyriyyə işlərinin sərməyəsi üçün qüvvətli bir fayda olmaqla, mənəvi və maddi məqsədlərin icrasını ifa edəcəkdir.

"Təqvim və ünvan cədvəli"ndə dərc olunacaq elanlar Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətində [Sosial Təminat Nazirliyində] (Sadavoya nömrə 3), nəşriyyət müdiri A. İ. Stavrovski və xüsüsən vəsiqəli zəvatlar tərəfindən qəbul olunacaq.

Elan fiyatı: cədvəlin əvvəlində səhifəsi 500 rublə, ½ səhifəsi 300 rublə; cədvəlin axırında səhifəsi 300 rublə, ½ səhifəsi 200 rublə, cild üzərində və kitabçanın içərisində dərc olunacaq elanların fiyatı xüsusi şərtlərlə dərc olunacaqdır.

T-236

"Azərbaycan" qəzetinin 267-ci nömrəsinin 1-ci səhifəsi

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Bakı qəzavətxanasından

Hamiya məlumdur ki, Bakı sərvətdarlarından mərhum Hacı Qasım bəy Manaf bəy oğlu hali-həyatda ikən öz əmlakının bir hissəsini vəqf etmişdir ki, milli işlərə, ehsanata sərf olunsun və həmin mövqufənin təsərrüfə [vəqf olunmuş malın işlədilməsi] neçə ildir ki, Bakı qazısına mühəvvəl olunmuşdur [tapşırılmışdır]. Böylə ki, hər ilin əvvəlində smeta (büdcə) və axırında atçot (haqq-hesab) müntəxəb [seçilmiş] komissiya vasitəsilə tərtib verib Məşixətə [Şeyxülislamıq İdarəsinə] pişnihad [təqdim] etməlidir.

Mart hadisəsi zamanında mövqufat sənədinin cümləsi [vəqf olunmuş malların sənədlərinin hamısı] yanıb tələf olmuşdu. Lakin sonra Qəzavət [Qazılıq İdarəsi] banklardan və qeyri idarələrdən çox əziyyətlərlə sənədatların kopyasını və paraların sənədini, əmlak doqovorlarının kopyalarını dərdəst etmişdir [əldə etmişdir].

Şimdi isə həmin sənədlərin üzərindən haqq-hesab (smeta) tərtib vermək lazımdır. Amma komissiya isə (ki ibarət olsun Hacı Mustafa Rəsulov, Kərbəlayı Məhəmmədəli Salehov, Ağa Aşurov, İsa bəy Aşurbəyli) dörd aya yaxındır ki, vədə verirlər, gəlməyirlər.

Məşixət İdarəsindən bir qəç dəfə smeta və haqq-hesab barəsində təliqələr [rəsmi məktublar] vasil olmuşdursa da, komissiyanın ehzarı [hazır olması] mümkün olmayır.

Vaqifin [vəqf edənin] vəqfindən niyyəti bu imiş ki, islam milləti vəqf etdiyi

məbləğdən mənfəətbərdar olsun. Lakin işbu komissiya öz mənfəəti-şəxsiyyətlərini böylə bir mənfəəti-ümumiyyəyə tərcih verərək, əsla bu xüsusda bir zərrəcə də olsa, binagüzarlıq [təşəbbüs] etmədilər.

İş bir məqama yetişdi ki, padşahlıq bankında Qasım bəyin mövqufəsindən 100 min manatdan ziyadə bir məbləği ingilislər apardılar. Bu məbləğin məsuliyyəti, indallah və indənnas [Allah yanında və insanlar yanında] həmin komissiyanın öhdəsinə olacaqdır.

Qəzetə vasitəsilə, onların istefalarını və məsul olduqları üçün mühakiməyə cəlb olunacaqlarını Bakı qazısı onlara bu gündən ittila [xəbər] verir.

Bakı qazısı:

Axund Əbdürrəhim [Hadizadə]

Katib: Həsən ağa Yusifxanlı

YERSİZ ÇIXIŞ

Məmləkətin işləri yavaş-yavaş öz yoluna düşdüyü bir halda, yəni o zamanda ki, Azərbaycan həm xarici işlərində, həm də daxili dolanacağında öz qonşularına nisbətən səlamət və rifahı-hal ilə yaşamağa ayaq basıb, bolşevik dövrünün mənhus günlərini unutmaq üzrədir, sosialistlərimiz birdən-birə “təşvişə” düşməyə başlayıb hökuməti “işsizlik”də və “bacarıqsızlıq”da təqsirləndirirlər.

Dağ böyüklüyündə iri olan Qarabağ məsələsini arzumuz müvafiq qolaylıqla həll edən, Lənkəranı qan tökmədən, qurban vermədən yabançılar çəngalından [caynağından] qurtaran və ümum Qafqaz

islamına lazım olan yerlərdə əl yetirib kömək edən, qüvayi-hərbiyyəimizi [hərbi qüvvələrimizi] möhtərəm bir vəziyyətə salmış olan, məmləkəti zülümkar və rüşvətخور məmurlardan təmizləməkdə olan, paytaxtında universitə açan, kasıb-kusublarına 4-5 manata çörək yedirən, hər yerdə əmnü asayiş [əmin-amanlıq] bərpa edən və Azərbaycanımızı bu gün hər bir insaf sahibinin iqrar [təsdiqləyəcəyi] və etiraf edəcəyi rahatlıq və asudəliyə çıxaran, qəlbində vətən və millət məhəbbəti olub da səmimi-qəlb ilə çalışan, vuruşan və istirahət nə olduğunu bilməyən hökuməti və onun rəisini işsizlikdə, bacarıqsızlıqda ittiham etmək ya ağıl və insafdan xali [uzaq] olmaqdır, yaxud başqa bir mənzur [niyyət, nəzərdə tutulan şey], özgə bir məqsəd yeritməkdir.

Əcəba bunun hankısıdır?

Əgər Sosialist fraksiyasının sualı sorğu halına keçməyib də yalnız bir “Denikin təhlükəsi” xüsusunda baqi qalsa idi, buna heç bir sözümlə ola bilməzdi; yaxud ümum hökumət işlərinə qarışdırıb Parlaman minbərini mitinq kürsüsünə döndərməklə bolşevikvari sözlər söyləyən yalnız bir qırmızı [Əliheydər] Qarayev olsa idi biz ağıl və insaf təmənnasında bulunmazdıq. Lakin ağıl və idraklarına, habelə insaf və mürüvvətlərinə iman etdiyimiz Əhməd bəy Pepinov, Səməd bəy Ağamalioğlu, İbrahim bəy Əbilov əfəndilərin dəxi ümum hökumət politikası tənqidinə iştirak etmələri arada başqa bir mənzur və özgə bir məqsəd olduğunu meydana çıxardır.

O məqsəd və o mənzur bugünkü böyük müvəffəqiyyətlərdən dolayı mövqeyi bərkimmiş və nüfuzu artmış olan hö-

kuməti laxlatmaq və xalq nəzərində etibar və etinadan salmaqdır!

Hökumət, müştərək hökumətdir. Bir-rəngli sosialist hökuməti deyildir. Mədam ki deyildir, onu bərkiməyə, etibar və etinalı olmağa qoymaq, sosialistlərin məsləyinə və tutduqları yola müvafiq deyildir. Odur ki, hökuməti daim danlamaq, töhmətləmək və məzəmmət etmək lazımdır. Böylə olarsa, hökumət əgər zəifül-qəlb [mətanətsiz] isə soyuyar, boşalar, əsəbi bir hala düşər, acıq eylər və ya bilkülliyyə [bübütün] başını itirər, camaat və Qarayevin “füqərayi-kasibəsi” də [proletariatı da] hökuməti saymaz, əmrlərinə qulaq verməz və bu təriq [yol] ilə hökuməti düşürmək və sosializm oyunu qurmaq üçün müsaid [əlverişli] bir zəmin hazırlanar. Öylə olarsa, qarayevlərin “füqərayi-kasibəsi” Anaşkin, Mirzayans və mikoyanların sayeyi-mərhəmətvayələrində [mərhəmət paylayan kölgələrində] “ağ günlərə” çıxıb həqiqi Azərbaycan fəqərayi-kasibəsinin başında “tənbəki oyunu” açmaqla yanaşı, qəlblərini sakit edər və Azərbaycanı “cənnətə” döndərərlər.

Lakin zənn etmirəm ki, bu “cənnətin” müxtəsər bir misalını görmüş olan Azərbaycan fəqərayi-kasibəsi qarayevlərdən razı qalar!

Azərbaycan fəqərayi-kasibəsi və ümum Azərbaycan əhli öz hökumətinin səyi və təlaşı altında indi-indi ağ gün üzü görməyə qədəm qoymuşdur, indi-indi öz varlığını, öz insanlığını dərk etməyə başlamışdır, indi-indi öz vətəninə vətən və öz millətini millət hesab edib, azad və asudə yaşamağa imkan bulmuşdur.

Vətən və millət tanımayanların guya “dost” sifəti ilə meydana girib də bu fü-

qərayi-kasibəni iğfal və iğva etməsi [aldatması və yoldan çıxarması], xalqı hökumətdən və hökuməti xalqdan ayıraraq aralarında bir dəyə qazması Azərbaycan xalqı üçün nə böyük düşmənçilik və nə böyük bədxahlıqdır ki, bunun axırı böyükdən də böyük bədbəxtliklərə səbəb ola bilər. Odur ki, azad və asudə yaşamaq, vətən və millətini hər şeydən əziz tutmaq istəyən salim ağıl və təmiz vicdan sahibi olan həqiqi Azərbaycan fəqərəyi-kasibəsinin qarayevlərin “müdafə” və “mühafizə”sinə qarşı bir sözü bu olar ki:

Məra be xeyre to ommid nist, şəər mərəsan!

Hacıbəyli Üzeyir

FINLANDİYA MÜSƏLMANLARININ TƏBRİKİ

Finlandiyadan Bakıdakı Finlandiya konsulxanası vasitəsilə orada yaşayan müsəlmanlardan Azərbaycan Məclisi-Məbusan əzasından [üzvlərindən] Rəsulzadə Məhəmməd Əmin əfəndi namına [adına] zeyldəki [aşağıdakı] təbrik məktubu alınmışdır:

(Eynən)

“Böyük türkün bir kəsiyi olunan Azərbaycan hökuməti-islamiyyəsini böyük dövlətlərin tanıdığı olduğunu yaxın zamanlarda eşitdiyimizə görə, yeni təşkil olunmuş Azərbaycan hökuməti-islamiyyəsini Rusiyanın müntəhayi-qərbisində [qərb qurtaracağında] Finlandiya qitəsindəki türklü [müxtəlif] şəhərlərdəki sakin

türk və müsəlmanlar çin gönüllərindən [səmimi-qəlbədən] tərbiyə edirlər.

Yaşasın Azərbaycan Hökuməti-İslamiyəsi!

Yaşasın Türk milləti!

1919 sənə iyul 8

Finlandiya müsəlmanları:

Həsən Kanukov

(Helsingfors) [Helsinki]

“Şuşu məktubu aldayman teleqramı-cavab göndərənün o bir edib qalam Finlandiya müsəlmanlarına.”

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Kolçak ordusu tərəfində

Kurqandan çəkilərkən Kolçak ordusu arxasında üsyan qalxmışdır. Üsyançılar körpünü partlatdıqlarına görə Kurqandan bir şey çıxarılmamışdır. Kolçak ordusu dağılıb qaçmışdır. Mühəribə edənlər ancaq könüllülər və zabitlərdir. Başqır[d]lar və tatarlar Qırmızı ordu tərəfindən kəndlərinə edilən hüsn-müamildən [yaxşı rəftardan] dolayı bizim tərəfə keçirlər.

Cəbhələrdə

- Polotsk dairəsində bizim qoşunlar Polotskun 35 çağırımıqlığında [verstliyində] olan Naça nəhri üzərində cəbhə işğal etmişlər.

- Cənub cəbhəsi - Suxan istiqamətində bizim hissələrin hücumu davam edərək Soçinin 10 çağırımıqlığında əxzi-mövqə etmiş [yerləşən] köy xəttinə çıxmışlardır. Oboyan istiqamətində Oboyan üzərinə hücumumuz davam edir.

- Sokolovo – Belqorod istiqamətində şiddətli müharibə gedir. Kalaçev istiqamətində hücum edən hissələrimiz müvəffəqiyyətlə irəliləyərək Koroçanın 25 çağırımıqlına yetişmişlər.

Hərbi əməliyyat

Moskva - Oneq[a] istiqamətində Oneq[a] şəhəri düşmən krauzerləri [kreysərləri] tərəfindən bombardman edilir.

Qərb cəbhəsi - Lujsk dairəsində bizim hissələr müharibələrlə ozyora Samronu [Samro gölünü] işğal edib 6 mitralyoz qənimət almışlardır.

Pskov dairəsində bizim hissələr Novoselye mövqifini [stansiyasını] işğal etmişlərdir.

Varşava dəmiryolu xəttində Pskovun 14 çağırım şimali cəhətində əxzi-mövqə etmiş [yerləşən] bir kəndi bizim hissələr zəbt etmişlərdir.

Təkrar aldığımız məlumata görə, general Sokolov firqəsi [diviziyası], tərəfimizdən məhv edilərək 1-ci, 5-ci, 6-cı və 15-ci alaylar tamamən əsir düşmüş və firqə naçalnikisi ştabı ilə məa [birgə] dərdəst edilmişdir [tutulmuşdur]. Əsir düşənlərin miqdarı 30 min nəfərdir.

Koreya muxtariyyəti

Moskvadan xəbər verirlər ki, Royter agentəliyinin verdiyi xəbərə görə, Yaponiya hökuməti Koreyanın muxtariyyəti haqqında əmrnamə vermişdir. Koreyaya

məhəlli [yerli] muxtariyyət verilib, reforma vəd edilməsi ilə bərabər, ümumi muxtariyyət vücuda gətirilməsi zənn edilir. Əsgəri idarə ləğv edilib, onun əvəzinə isə mülki inzibat idarəsi təşkil edilir. Jandarmanın idarəsi adi polisə ilə əvəz edilir. Koreyalılara yaponiyalılarla həmhüquq olmaları vəd edilmişdir.

Cəbhələrdə

Moskvadan xəbər verirlər ki, Orsk şəhəri bolşeviklər tərəfindən işğal edildiği zaman bir çox əsir və qənimət alınmışdır.

Petropavlovsk üzərinə hücum davam edir. Bolşeviklər Yalutorovskun 70 verst cənub-şərqində inadlı müharibədən sonra düşməni pərakəndə edib min nəfərdən ziyadə əsir və pulemyotlar almışlar.

Bolşeviklər Tobol nəhri boyunda Tobol şəhəri üzərinə hücum edirlər.

Hindustan əhvalı

İngiltərədə Avamlar Kəmərinə hökumət katibi məruzədə bulunmuşdur ki, Hindustanda bu yaxınlarda vəqə olan nizamsızlıq əsnasında 400 nəfər qətl edilmişdir. Zərər 10 milyonlardadır.

Mavərayi-Bəhri-Xəzər cəbhəsində

Mavərayi-Bəhri-Xəzər [Zakaspiysk] cəbhəsində olan Dabravol ordusu Baş komandanlığı xəbər verir ki, düşmən bizim sağ cinahımızda qüvvələnməkdədir. Düşmən tərəfindən təzyiq görülmədən bizim hissələrimiz Hacıqalanı təmizləmişlərdir. Bəndəsər keçidində bütün gün müharibə olmuşdur, düşmən bizi oradan çıxarmışdır. Bizim dəstələrimiz oraya qayıtmışlarsa da, yenə axşam düşmənin gözəl [üstün] qüvvələri qarşısında davam gə-

tirə bilməyib məzkur [deyilən] yeri tərk etmişlərdir. Dəmiryol xəttində düşmənin hərəkətə gəlməsi və təcili surətdə dəmiryol xəttinin təmiri müşahidə edilməkdədir. Ostbaş yanında inadlı müharibəyə girişməyərək bizim qabaq dəstələrimiz dəmiryolu xarab etməyə hazırlaşmaqla bərabər, Qoci stasyonuna çəkilməyə hazırlaşirlar.

(Bolşevik xəbərləri)

Şimal cəbhəsində

Voloqdadan xəbər verirlər ki, şimal cəbhəsindən qaçıb gələnlərin rəvayətinə görə, İngiltərə əsgəri dəstələrindən bir paraları cəbhədən Arxangelskə gedirlər. Sentyabrda onların hamısı İngiltərəyə gedəcəklərdir.

Amerika ilə Fransa etilafı [razılaşması]

Liondan xəbər verirlər ki, Havas agentliyinin Vaşinqtondan aldığı teleqrafı görə, Məclisi-Əyanın Ədliyyə Komissiyası tərəfindən bir qətnamə qəbul edilmişdir. Bu qətnaməyə görə, Amerika vəd edir ki, Almaniya Fransa üzərinə hücum etdiyi təqdirdə Fransaya müavinət etsin.

Sileziyada

Nauendən xəbər verirlər ki, Yuxarı Sileziyada olan Müttəfiqlər Komissiyası üsyan səbəbini aşkar etməkdən ötrü bütün alman və Polşa firqələri nümayəndələri ilə müzakirata başlamışdır. Almanlarla polyaklar arasında müsadiməni bərtərəf [toqquşmanı aradan qaldırmaq] və rəyiamm [referendum] məsələsini təmin etməkdən ötrü Yuxarı Sileziyaya Amerika əsgəri dəstəsi göndərilmişdir.

Petlyura işləri

Ukrayna mətbuat bürosu xəbər verir ki, Kamenets-Podolskdan alınan məlumata görə, belə görünür ki, general Petlyura ilə Romaniya münasibəti yaxşılaşmışdır. Polyaklarla əqd edilən etilaf [bağlanan saziş] qüvvəsinə, Kovno, Dubino, Jitomir, Minsk və Jitomir-Volinsk şəhərləri Ukrayna əlində qalacaqdır.

Sibiryada

Bütün Sibiryada və Zabaykalda Kolçak 17 yaşında olan bur[yat], monqol və kazakları əsgərliyə alır. Əhali arasında narazılıq var. Bur[yat]lar və monqollar deyirlər ki, biz padşah üçün müharibəyə getmirdik, Kolçak üçün heç vaxt getmərik. Zabaykal kazaklarının əhvali-ruhiyyəsi Sibiryə hakimlərinə xeyli düşmənanədir.

Kolçakın ərkani-hərbi

Omsk şəhəri təxliyə edilir. Kolçakın ərkani-hərbi [qəragahı] Novo-Nikolayevsk şəhərinə köçürülür.

Kürdüstan

Cənubi Kürdüstanda böyük nizamsızlıq başlanıb, bir çox yerlərdə teleqraf xətləri qırılmışdır.

İtaliyada

- İtaliya Sosialist Firqəsi bu axır vaxt hökumət əleyhinə olan çıxışları təqdir etmişdir. Sosialist Firqəsi hökumət məmurları işləməkdən imtina edib, hər yerdə əmələ şuraları təşkil edilməsini tələb edir.

- İngiltərə qəzetəsi “Deyli teleqraf” xəbər verir ki, İtaliyada bir şəhər və kənd olmayıb ki, orada bahalıq münasibətilə

üsyan olmasın. Genuyada Qırmızı ordu dəstəsi təşkil edilmişdir ki, Fransada inqilab hazırlasın.

Almaniyanın əsgəri qüvvəsi

İngiltərə mətbuatı xəbər verir ki, general Foş Almaniya xəbər vermişdir ki, sülh müahidənaməsi [sazişi] gücə mindikdən üç ayın müddətinə qədər Almaniya icazə veriləcəkdir ki, Reyndən şərqə tərəf 50 km məsafəsində bitərəf məntəqədə 20 batalyon piyada, 10 dəstə süvari və iki topxana saxlasın. Çünki orada olan jandarmlar asayışı saxlamaq imkənina qadir deyildirlər.

Amerika əhvalı

Nauendən xəbər verirlər ki, senator Fall Vaşinqtondan xəbər vermişdir ki, Versal sülh müahidənaməsi [sazişi] tezliklə deyildir, gələcəkdə müharibə olacağını göstərir. Amerika əsgərləri Sileziyaya göndərilirlər ki, Amerikanın indiyə qədər heç bir mübahisəsi olmayan xalq ilə müharibə etsinlər. Amerika saldatları və matrosları Dansiq şəhərinin küçələrində vuruşurlar. Biz üzərimizə məsuliyyət götürürük, buna da Amerikanın qanını verməliyik.

Parisdə edam

Almanlar Parisi bombardman etdikləri zaman haraya top atılmasını almanlara nişan verən iki nəfər keçən gün Parisdə edam edilmişdir.

Dabravol ordusundan

Krasnovodskdan Petrovska xəbər verirlər ki, Qara-Qala rayonunda düşmənin hərəkətdə bulunmayı. Keçidlər də tə-

bəddülsizdir. Bami istasyonu yanında bizim zirehlilərimizlə düşmənin səhra topxanası arasında atışma vardır. Düşmənin süvariləri Bami istasyonu yanında hücum keçmək istədikdə, zirehli atışımızla pərakəndə edilmişlərdir. Axşama yaxın bizim dəstələrimiz düşmənin tərəfindən təzyiq edilmədən Bami istasyonunu buraxıb geri çəkilmişlərdir.

QƏZETƏLƏRDƏN

İngiltərədə inqilab təşviqatı

“Tayms” qəzetəsinin Parlaman dairələrindən aldığı məlumata görə, hökumət inanır ki, İngiltərədə olan tətillər və bunlarla başlanan nizamsızlıqlar əcnəbi məmləkətdə kök salmış müəyyən bir fikrin hissesidir ki, qəsdİ İngiltərədə davam edən tərzİ-İdarənin dəyişməsindən İbarətdir. Zənn edirlər ki, polis tətili müvəffəqiyyət qazandığı təqdirdə, geniş inqilab hərəkətinə əlamətdən İbarət olacaqdır. Göstəriləyinə görə, əcnəbi məmləkətlərdən İngiltərəyə böyük məbləğlər gətirilir. Bu paralar inqilab təşviqatını genişləndirməyə təxsis edilmişdir [ayrılmışdır].

Saldatlar və tətillilər

Lidsdə (İngiltərədədir) məhəlli [yerli] sosialistlər tərəfindən təşkil edilən fəhlə nümayişi təxİs edilən əsgərlər tərəfindən bərtərəf edilmişdir [aradan qaldırılmışdır]. Bununla belə, şiddətli İxtilaflar törəmişdir. Bu İxtilafa səbəb səhnəyə qırmızı bayraq çıxarılması olmuşdur. Saldatlar izhar etmişlər ki, hərgah həman qırmızı bayraq rədd edilməsə, onlar onu par-

ça-parça edəcəklərdir. Qırmızı bayraq polisənin əmrinə görə götürülmüşdür. Sonra saldatlar düzəlib sosialistlərin qarşısında gedən musiqi dəstəsindən “İngiltərə sadıqdır” marşının çalınmasını tələb etmişlərdir. Bu qərar üzrə küçələri dolaşmışlardır. Axşam müsadimələr [toqquşmalar] ciddi surət almışdır. Mitinqdə nətiqlərdən birisi sosialist inqilabı naminə “Ura!” dedikdə saldatlardan biri: “Rədd olsun bolşeviklər!” deyər qışqırmışdır. Sosialistlər həman saldatı oradan uzaqlaşdırmağa çalışdıqda iş vuruşmaya münqər olmuşdur [gəlib çıxmışdır]. Nətiqlər kürsüsünə sənqsar [daşqalaq] edilmişdir. Orada o[la]nlardan bir çoxu yaranmışdır. Axırda mitinq dağılıb küçələrdə saldatlarla sosialistlər arasında yumruqlaşma davam etmişdir.

Batumun ingilis əsgərlərindən təmizlənməsi

Xüsusi, lakin ən mövsuq [etibarlı] xəbərlərə görə, Batum şəhəri sentyabrın ortasına qədər ingilis əsgərlərindən təmizlənəcəkdir. Batum oblastının şimal və şərq sərhədlərində 5 min gürcü əsgəri durmuşdur. İngilislər gedən kimi gürcü əsgərləri Batumu tutmağa hazırdılar. Şayılərə görə, cənub tərəfdə də 20 minə qədər Türkiyə əsgərləri cəm edilmişdir. Belə görünür ki, bunlar da Batumu tutmaq niyyətindədirlər.

**NƏZARƏTLƏRDƏ
[NAZİRLİKLƏRDƏ]**

- Məsai Nəzarəti [Əmək Nazirliyi] dün

[dünən] kəndi mənzilindən sabiq Xariciyyə Nəzarətinə köçmüşdür.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] tərəfindən Azərbaycan Cümhuriyyəti ünvan-təqviminə [çapına] başlanmaq üzrədir. Nəzarət rica edir ki, müəssisə və başqa-başqa zəvətdə [şəxslərdə] olan məlumatı Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinə göndərsinlər.

- Maarif Nəzarəti tərəfindən Məclisi-Məbusana idxal edilmiş 100 nəfər tələbənin məmaliki-əcnəbiyyəyə [xarici ölkələrə] təhsil üçün göndərilməsi haqqında ki qanun layihəsi Məclisi-Məbusan tərəfindən təsdiq edilmişdir.

- Məmaliki-əcnəbiyyədəki vüqat [hadisələr] haqqında doğru məlumat vermək qəsdinə Xariciyyə Nəzarəti cənbində [nəzdində] bir məlumat bürosu təşkil edilməkdədir. Büro ən yaxın zamanda fəaliyyətə başlayacaqdır.

HEYƏTİ-MÜRƏXXƏSƏMİZ

*(Azərbaycan heyəti-mürəxxəsəsi irsal qıldığı təqirdən)
[Azərbaycan nümayəndə heyətinin göndərdiyi məktubdan]*

Sülh Konfransı rəisinə atidəki [aşağıdakı] bəyanat verilmişdir.

Aşağıda imza etmiş əsbaq [səbiq; keçmiş] Rusiya İmperatorluğu hüdudu daxilində təəssüs etmiş [qurulmuş] cümhuriyyətlər müvəkkil və mürəxxəsləri – ki,

ibarət olsun Azərbaycan, Eston, Gürcüstan, Latviya, Şimali Qafqaziya, Belarus və Ukraynadan, – Dövəli-Müttəfiqə [Müttəfiq dövlətlər] Ali Şurası ilə admiral Kolçak arasında cari mürasilat [cərəyan edən xəbərləşmə, rəbitə] ilə – ki, dövəli-məzkurə [adı çəkilən dövlətlər] tərəfindən Omsk hökumətini müdafiə qılmaq şəraitinə məsələsinə aiddir, – aşına olub kəndi hökumətləri namından kamali-əhtiramla bəyan edirlər ki:

1) Azərbaycan, Estoniya, Gürcüstan, Latviya, Şimali Qafqaziya, Belarusiya və Ukrayna Cümhuriyyətləri təəssüs edib [qurulub], xalqlarının azadə rəy vermələri ilə və onların arzu və istədiklərinə müvafiq bir tərzdə idarə olunurlar. İşbu cümhuriyyətlər əsasi qanunlarını tərtib etməklə məşğul olub, qonşu dövlətlərlə əlaqələri də bərkəşmək yolundadır ki, o da ümumi səs verməklə seçilmiş və ya seçilməkdə olan Məclisi-Müəssisanları tərəfindən təşxis [müəyyənləşdiriləcək] və təhkim ediləcəkdir.

Rusiya dövləti sultanının qət və qərarı nasıl və nə dürlü olsa da, heç bir vaxt müstəqil Azərbaycan, Estoniya, Gürcüstan, Latviya, Şimali Qafqaziya, Belarusiya və Ukrayna cümhuriyyətlərinə şamil ola bilməz və bu cümhuriyyətlərlə Rusiya arasında mütədavil [tədavüldə olan, işləyən] əlaqə ancaq müstəqil dövlətlərin yekdigəri [bir-biri] ilə etdikləri əlaqə kimi ola biləcəkdir. Amma yuxarıda məzkur [deyilən] mürasilatdan bunun əksi, yəni şu cümhuriyyətlər hüququnun nəzərə alınmadığı anlaşılır.

2) Fövqdə məzbur [yuxarıda deyilən] cümhuriyyətlər Dövəli-müəzzəmə [Böyük dövlətlər] Sülh Konfransı qarşısında

təkrarən rica edirlər ki, onların siyasi istəqlərini təxirsiz təsdiq eyləsinlər.

Paris, 17 tammuz 1919-cu sənə

*İmzalar:
Azərbaycan Cümhuriyyəti heyəti-mürəxxəsəsi rəisi:
Ə. M. Topçubaşov
Estoniya heyəti-mürəxxəsəsi rəisi:
İ. Poska
Gürcüstan heyəti-mürəxxəsəsi rəisi:
Çxeidze
Latviya heyəti-mürəxxəsəsi rəisi:
Z. A. Meyeroviç
Şimali Qafqaziya Cümhuriyyəti heyəti-mürəxxəsəsi rəisi:
Ə[bdül] M[əcid] Çermoyev
Belarusiya Cümhuriyyəti heyəti-mürəxxəsəsi rəisi:
Anton Lutskeviç
Ukrayna Cümhuriyyəti heyəti-mürəxxəsəsi rəisi:
Q. Sidorenko*

**İSLAM YAZISI ÜÇÜN
RƏQƏMLİ LATİN ƏLİFBASI***

- 1 -

Türük və Məabir [Nəqliyyat və Rəbitə] naziri Xudadad bəy Məlikaslanov həzrətlərinin rəyini təsvibən [fikrini qəbul edən]

*Mühərrir əfəndinin bu mütəliə və nəzəriyyəsinə böyük əhəmiyyəti etibarı ilə dərc edib, böylə mühüm bir məsələ haqqında sairələrinin dəxi rəylərini bilməyi arzu edirik. *İdara*

rək], Azərbaycan Hökuməti Maarif Nəzərətinə müşarünileyhin [adı çəkilən şəxsin] şərakəti [iştirakı] ilə bir əlifba islahı komisiyonu təşəkkül edib, bu komisiyon latın əlifbasını qəbul etmişdir.

Şimdiki əlifbamız islah olunmadıqca, insanların maddi və mənəvi rifahi-hallarının mabihil-əsas [əsas varlığı, əsas kapitalı] olan maarifdən müsəlman olmayan millətlər dərəcəsinə istifadə edəmməyib, ilələbəd nim-mədəni [yarı-mədəni] bir halda qalacağımız və tərəqqiyyəti-ictimaiyyəyə meydanında daima qonşu millətlərdən aşağı bir dərəcədə olacağımız o vazeh [aşkar] həqiqətlərdəndir ki, isbat etmək ehtiyacından varəstədir [uzaqdır].

Əlifba islahı üçün də latın əlifbasını qəbuldan başqa həqiqətən məqbul bir çarə yox idi. Lihaza [buna görə], bu qəbul hökumətimiz üçün böyük bir müvəffəqiyyət və doğrudan-doğruya Azərbaycan Cümhuriyyəti və dolayısı ilə bütün aləmi-islam üçün fəvqəladə və cahanşümul bir tərəqqidir.

Tənzim-kərdəyi-acizi olub [acizənə mənim tərəfimdən tənzim edilib], aşağıda mahiyyəti təsvir olunacaq “Rəqəmli latın əlifbası” şəklində latın yazısını islam millətlərinin dillərinə tətbiq etsək, islahi-xətt [yazı islahı] məsələmizi həm tamamilə fənni və həm əzhərcəhət [hər cəhətdən] əlverişli surətdə həll etmiş olarız əqidəsindəyəm.

Lihaza, zeyldə [aşağıda] bu əlifbanın Azərbaycan və Osmanlı türkcələri ilə ərəbi və farisi lisanlarına tətbiqini irə [təqdim] edirəm.

Ümum cahan lisanı olan Esperantoda latın hərfləri pək əməli bir surətdə istemal [istifadə] olunmuşdur. Bu sayədədir

ki, Esperanto hərflərini avropalıların həpsi eynilə bir tələffüzlə söylərlər. Halbuki, latın əlifbası ilə yazılan lisanlarda hüruf [hərflər] həm millətlər arasında, həm bir millətin kəndi yazısında müsbət [var olan] sədalarla oxunur.

Lihaza, Esperanto əlifbasının bu rüchanından [üstünlüyündən] istifadə məqsədilə latın hürufumuzun həpsini biz dəxi oradakı tələffüzlə qəbul etmişizdir. İstisnaat zirdəkilərə münhəsirdir [istisnalar aşağıdakılara ancaq məxsusdur]:

“C” hərfini Esperanto sahibi “ts” sədəsi ilə istemal edir [işlədir]. Böylə məmzuc [qarışiq] bir səda yuxarıda məzkur Şərq lisanlarında olmadığından, mən bu hərfi əsl ərəb tələffüzü ilə söylənilən ث [pəltək s] hərfi yerinə istemal edirəm.

Məczum ۋ hərfinin məqəbli məftuh olarsa [özündən sonra sait gəlməyən “v” hərfinin özündən əvvəlki sait “a”, “e”, yaxud “ə” olarsa], ərəbi, farisi lisanlarında və Azərbaycan türkisində ۋ [v] ilə zəmmə [“u” yaxud “ü”] arasında olan bir sədəyə təhəvvül edər [çevrilər].

Azərbaycan və fars lisanlarında isə bu halətdə məqəblin fəthəsi [özündən əvvəlki “a”, “e” yaxud “ə” saiti] dəxi, yəni “a”sı zəmmeyi-səqiməyi-münfətiheyə, yəni “o”ya təbəddül edər.

İngilislər bu sədanı “w” hərfi ilə yazırlar. Mən dəxi onlara təqlidən eyni hərflə yazıram.

Esperantoda olan “ай” qoşa səslisinə isə (двугласная; diphtongue) yuxa[r]ıdakı Şərq lisanlarında ehtiyac yoxdur.

“W” hərfini və ondan əlavə “q”, “x”, “y” hərflərini Esperanto sahibi istemal etməmişdir. Bunların “w”dan başqalarını mən dəxi sərf etməmişəm.

Dörd əvvəlincinci rəqəmlər vasitəsilə Esperanto dilindəki işarətsiz əsl hərfləri o miqdarda təksir etmişəm [çoxaltmışam] ki, səslə və səsdəş olaraq ərəbi, farisi və azərbaycani və Osmanlı lisanlarında nə qədər nitq səsi varsa hər biri yalnız kəndisinə məxsus birər hərflə yazılır.

(Mən “səslə” kəlməsini “гласная, voyelle”; “səsdəş” kəlməsini “согласная, consonne” və “nitq səsinə” və yaxud sədə “səda” kəlməsini “членораздельный звукъ, son articule” mənasında istemal edirəm.)

Səslə olsun, səsdəş olsun “1” rəqəmi hərfin xiffətini [yüngüllüyünü; incəliyini], “2” rəqəmi siqlətini [ağırılığını; qalınlığını], “3” və “4” rəqəmləri isə tələffüzünün bilatəyin təbəddülünü [qeyri-müəyyən dəyişməsinə] göstərir.

Esperantoda “accent circonflexe” [sətirüstü işarələr] vasitəsilə əsl hərflərdən yapılan hərflər bizim əlifbamızda dəxi eyni hərflərdən “3” rəqəmi vasitəsilə yapılib, oradakı tələffüzlərinin eynilə bizim əlifbamızda dəxi oxunurlar.

Əlifbalarda və lüğətlərdə rəqəmli əlifbamızın hürufu [hərfləri] latın hürufu sırası ilə yazılmalıdırlar. Rəqəmli hərflər məxəzi olan hərfin əqəbində [arxasınca] yazılır. Əgər bir hərfdən mütəəddid [bir neçə] rəqəmli hərflər yapılmış isə bunlar rəqəmləri sırası ilə yazılırlar.

Bir hərfdən sədaları təbəddül etmiş [dəyişmiş] iki hərflər yapılmış isə hankısı ərəb əlifbasında müqəddəm [qabaqda] isə “3” və hankısı müəxxər [axırda] isə “4” rəqəmi ilə yazılır.

Mətbu yazılarda hər hərfin rəqəmi kəndi altına vəz olunur [qoyulur]. Əgər

hərfin şəkli buna müsaid deyilsə, üstünə qonur. Bunun yeni hüruf [şriftlər] tökdürməyə ehtiyacı var. Binaəniləy [ona görə], müvəqqəti olaraq hər hərfin rəqəmi kəndindən sonra sətir içinə dəxi vəz olunna bilər ki, bizim bu əsərciyimizdə dəxi bu yolda müəamilə olunur [belə edilir].

Rəqəmlərin hərflərin altında və üstündə yazılmaları onun üçün mətlubdur [əzvediləndir] ki, yazıya kağız çox sərf olunub, mətbu asar fiyatı [çap əsərlərinin qiyməti] bahalanmasın. Əl yazısında isə böylə iqtisadi mülahizəyə zəmin yoxdur. Ona görə, yazı yazanda rəqəmləri daima hərfin əqəbində sətir içində yazmaqda məhzur [çəkiniləsi, ehtiyat ediləsi şey] görülməyir.

Ərqamın istemalında [rəqəmlərin işlənməsində] olan bu vüsət – ki, yeni hürufat tökdürmək üçün vəsaitləri ya yox və ya yox dərəcəsinə nakafi olan islam məmləkətləri üçün ələlxusus ziqiymətdir [dəyərlidir] – rəqəmlərin yazılıb-oxunmalarının hərəkəscə məlum olduğu rüchanına zəmm olaraq [üstünlüyünə əlavə olaraq], məni ona sövq etdi ki, rəqəmlərin istemalını, Esperantoda müxtəri hüruf üçün vəz olunan [ixtira edilmiş hərflər üçün qoyulan] işarətin eynini qəbula və ona mümasil [oxşar; tay] kəndi tərəfimizdən lazım görəcəyim işarətlər vəzinə [qoyulmasına] tərcih edəyim.

Mədd ilə [uzun, uzadılaraq] söylənilməli səslə üzərinə rəqəmli latın yazısında “accent circonflexe” işarəti qonur.

Esperanto əlifbası

Rəqəmli Azərbaycan əlifbamız üçün qəbul etdiyimiz işarətsiz və işarətli Esperanto hərfləri zirdəkilərdirlər [aşağıdakılardır].

Yuxarıda dediyimiz vəchlə [surətlə], işarətli hərflərin Esperantodakı əlamətləri yerinə, bizim əlifbada “3” rəqəmi qaim olmuşdur [qoyulmuşdur].

Hər hərfin müəddəsi [mənası] qövseyin [mötərizə] arasında həm rus, həm müsəlman yazısı ilə göstərilir. Sətirlər sağdan sola oxunur. Səsliləri başda və hər birini ayrı sətirdə yazırıq. Sonra səsdaşları mötəd vəch ilə [adət etdiyimiz şəkildə] sətirlərdə biri-birinin əqəbində yazırıq. Bunların müqabili qövseyin içində rus və müsəlman hərfləri ilə göstərilmiş və icabı halında [lazım gəldiyində] izah edilmişdir.

(Məlum ola ki, islam yazısı nöqtəyənəzərindən Avropa yazılarında səsli və ya hərəkətlər kəlmənin və ya hecanın başında vəqə olduqda, əlif ilə hərəkətsindən və bir hərfdən sonra vəqə olarlarsa, o hərfin hərəkətsindən ibarətdirlər.

İstər bizim yazıda hərəkətlər heç yazılmamış olsunlar və istər yerlərinə hürufi-implamiz olan [sait səsləri ifadə edən] و ی ه hərflərindən biri yazılmış olsun, ərəbi və farisi kəlmələrində و ی ه hərfləri əksəriyyəni buradakı hərəkətin məddi ilə [uzun] oxunmasına əlamət olurlar.

Kəlmə və heca başlarındakı əliflər üzərinə qonulan əlaməti-mədd [uzunluq işarəsi] dəxi bu lisanlarda hərəkətin məddi ilə oxunduğunu göstərir. Türk kəlmələrində isə əlaməti-mədd və əlif hərfi hərəkətin səqil [qalın] olduğunu göstərir. و və ی hərfləri isə hərəkəyə bədəl olurlar, istər hərəkə xəfif [incə], istər səqil olsun.)

a (ā), yəni fətheyi-səqilə
e (ē), yəni kəsreyi-xəfifeyi-münfətehə

i (ī), yəni kəsreyi-xəfifə

o (o), yəni zəmmeyi-səqileyi-münfətehə

u (u), yəni zəmmeyi-səqilə

b (b; ب)

c (c; چ)

d (d; د)

f (f; ف)

g (g, yəni o səda ki, “qaş” kəlməsində

ق ilə yazılır)

dz (dz; ج)

h (h; ه)

hz (x; خ)

i (i; ی)

jz (j; ج)

k (k, yəni o səda ki, “saqqal” kəlməsində ق [ilə] yazılır)

l (l; ل)

m (m; م)

p (p; پ)

r (r; ر)

n (n; ن)

s (s; س)

sz (sz; ش)

t (t; ت)

v (v; و)

z (z; ز)

Esperanto əlifbasının Azərbaycan əlifbasına tövsi edilişi [genişləndirilməsi]

Esperantodakı beş səsləyə zirdəki [aşığıdakı] dörd səsləni əlavə etdim:

a1

Rus yazısında eynən müqabili yoxdur. Kəlmə başında əvəzinə (ə) yazılır. Bir hərfdən sonra isə əvəzinə gah həman “ə”, gah “e” və gah “ə” yazılır. Bizim istilahda [terminologiyada] fətheyi-xəfifədir ki, kəlmənin əvvəlində l ilə, sonunda 4 ilə, içində isə bəzən yenə o ilə yazılıb və ək-

səriyyəni yerinə heç bir şey yazılmaz. “Ə”, “şənbə”, “dəlik”, “sən” kəlmələrində olduğu kimi. Lihaza bu kəlmələri rəqəmli latın yazımızla böylə yazmalıdır:

(Sətirləri soldan sağa oxu.) **

i2

Rusca müqabili “ı”dır. Bizim istilahda kəsreyi-səqilədir ki, türk dilinə məxsus olub hecanın başında ı və bir hərfin hərəkəsi olduqda ı ilə yazılır. Lihaza, məsələn “ıldırım” və “ışık” kəlmələrini böylə yazmalıdır:

o1

Müqabili alman yazısında üzərində Umlaut [yumşaltma; incəltmə] işarəti olan “ö”dür. Bizim istilahda zəmmeyi-xəfifeyi-münfətehədir. Türk lisanına məxsusudur. Kəlmənin başında ı ilə, bir hərfin hərəkəsi olarsa ı ilə yazılır. Lihaza, məsələn “ölkə” və “çöl” sözlərini böylə yazmalıdır:

u1

Almancada müqabili üzərində Umlaut işarəti olan “ü”dür. Bizim istilahda zəmmeyi-xəfifədir ki, kəlmənin başında ı və içində isə ı ilə yazılır. Lihaza, məsələn “üzüm” və “cücə” sözlərini böylə yazmalıdır:

Türkcədə “g”, “k” sədalarının başqa lisanlarda olmayan xəfif növü var. Biz bunları “g1” və “k1” ilə yazırıq. Lihaza, məsələn “gəlmək” və “kafir” kəlmələrini böylə yazmalıdır:

ğ hərfi ərəbi lisanında kəlmənin hər yerində kəndi sədasını vəqayə edir [qoyur]. Türk dilində isə ğ kəndi sədasi ilə ancaq səslidən sonra və yaxud iki səslə

**Mühərririn yeni ixtirası olan hürufat [şriflər] mətbəədə bulunmadığı üçün göstərdiyi misal və şəkillər dərc ediləmmədi.

arasında vəqə olduqda tələffüz olunur. Bu səda üçün biz “g4” hərfini vəz etmişizdir. Lihaza, məsələn, “bağ” və “ağa” kəlmələrini böylə yazırıq:

Türk sağır nununu biz “n3” hərfi ilə yazırıq. Lihaza, məsələn “babani” kəlməsini böylə yazmalıdır: “baban3i2”.

Türkcə və farsçada müstəməl [işlədilən] ərəbi kəlmələrində tələffüzdə ث [pəltək s] və ص [qalın s] hərfləri س [s] hərfinə, ح [qalın h] hərfi ه [h] hərfinə, ذ [pəltək z], ظ [qalın z], ض [d/z] hərfləri ز [z] hərfinə, ط [qalın t] hərfi ت [t] hərfinə təbəddül edirlər [çevrilər]. Bunları latın yazımızla yazacaq zaman türk tələffüzümü üzrə yazmalıdır ki, yeni yazımız tələffüzümüzün ayinəsi olub həqiqətən fonetika yazısı olsun.

Fəqət, məczum hənzə [özündən sonra sait almayan apostrof] türk və fars tələffüzündə dəxi əsilcə bu lisanlara biganə olduğuna rəğmən, vücudunu mühafizə edir. ع [ayn] hərfi isə məczum olduğu [özündən sonra sait almadığı] halda bu dillərdə söylənilən ərəbi sözlərində hənzə tələffüzünə təbəddül edər.

Tələffüzəcə hənzənin latın hərflərindən ən ziyadə “a” hərfi ilə qərabəti [yaxınlığı] var. Lüzumi vaxtında işarət vasitəsilə səslə hərfi səsdaş hərfe təbəddül etmək Avropa yazılarında da mütədavildir [işləkdir]. Əzcümlə [o cümlədən], fransızlar bizim ی [y/i] səsdaşımızı üzərinə iki nöqtə vəz olunan [qoyulan] “i” səslisi ilə yazırlar. Lihaza, hənzəni istər əsl olsun, istər ع-dan təbəddül etmiş olsun, “a3” hərfi ilə yazıram. Ona görə, məsələn, “məmur” və “məbud” kəlmələrini böylə yazmalıdır: “ma1a3mur”, “ma1a3bud”.

Ərəb dilində[n] qonuşacağımız vaxt irəlində görülməkdir ki, mən Ʒ hərfini “a4” hərfi ilə yazıram. Burası təbiidir. Zira Ʒ ilə həməzinin qərabəti ərəb nəhviyyunu [sintaksis mütəxəssisləri] nəzdində müsəddəq həqayıqdəndir [şübhəsiz həqiqətlərdən biridir].

Həməzə kəlmənin içində məczum [özündən sonra sait gəlməyən] hərfdən sonra vaqə olarsa, türk, fars dillərində dəxi kəndi tələffüzünü vəqayə edər [qoruyar] və Ʒ hərfi bu surətdə də həməzə tələffüzünə təbəddül edər.

Lihaza, məsələn “mir’at” [güzgü], “məs’ələ”, “mə’ün”, “mün’im” [nemət verən; səxavətli] kəlmələrini böylə yazmalıdır: “mira3at”, “ma1sa3a1la1”, “ma1la3ûn”, “mu1na3im”.

(İrəlində ərəb dilindən qonuşacağı[m]ız zaman görülməkdir ki, mən Ʒ hərfini “a4” hərfi ilə yazıram. Bu təbiidir, zira Ʒ ilə həməzinin qərabəti ərəb üləması indində [ərəb alimləri nəzdində] ümumən müsəddəq olan həqayıqdəndir. Ərəb dilində isə Ʒ hərfi kəlmənin hər yerində kəndi tələffüzünü vəqayə edər.)

Bu minval ilə otuz altı hərfi havi [əhatə edən] rəqəmli latın yazımız vasitəyimükəmməl surətdə fonetika üzərinə müəssəs [qurulmuş] Azərbaycan əlifbamız vücuda gəldi ki, budur:

(Sətirləri soldan sağa oxumalıdır.)

a, a1, a3, b, c3, d, e, f, g, g1, g3, g4, h, h3, i, i2, j, j3, k, k1, l, m, n, n3, o, o1, p, r, s, s3, t, u, u1, v, w, z.

(daha var)

Məhəmməd Şahtaxtılı

BİRİNCİ KOOPERATİV UŞAQ BAĞÇASI

Bakıda, Gəncədə, Şuşada və Azərbaycanın sair şəhərlərində hər gün səbahdan axşamədək müsəlman uşaqları küçələrə yayılıb ənvai [müxtəlif] məşğuliyyət və əyləncələrlə günlərini başa vururlar.

Nədir bunların məşğuliyyətləri?

İt qaçır, döyürlər. Çolaq keçirsə, daşa basırlar. Pərsənglərindən [sapandılarından] fırlayan daşlar bəzən yol əhlinin başına, gözünə, bəzən də qapı-pəncərə şüşələrinə dəyib deşir. Əlləri, ayaqları və tamam libasları küçə toz-torpağına batdığı kimi, ağzlarından hayqırdıqları sözlər də tamən fəhşiyat [ədəbsiz söz, söyüş] və çirkəb mənalı laqırtıdan ibarətdir. Bunların hərəkətini görən və eşidən camaat heç bir protesto yapmayıb yollarına davam edirlər. Zira böylə fəqərələri [hadisələri] bir şəxs protestoya qalxarsa, pozuq uşaqların valideyni qapılardan, bacalardan boyun qovzayıb o şəxsə şiddətli rəddi-cavablar edirlər. Odur ki, uşaqların bəzən küçələrdəki dəhşətli macərələri bir çox danışmaz tamaşaçı cəlb edib, küçə camaatının qəhəhəli gülüncələrinə bir açıq teatro səhnəsi kəsilib gəlir.

Uşaq izdihamlarını müsəlman məhəllələrindən yarıb keçmək mümkün olmayır. Bunların arasında təlim mükəlləfiyyətinə varmış, bəzən də bunu keçmiş yeddi yaşından on beş yaşına qədər bir çox uşaq varsa, bir çoxu da iki yaşından yeddi yaşına qədər məktəb işinə yaramayan hələ səbilərdir. Hankı yaşında olursun, bunları küçələrə atanlar öz vali-

deyni olmuşlar. Ataları kəsbkarlığa gedərkən, anaları da uşaqları evdən dışarıya qavırlar ki, gördükləri işlərdə əl-ayağa dolaşmasınlar.

İştə, anaların tərbiyəsizliyindəndir ki, müsəlman uşaqları pərəstarsız [nəzarətsiz; himayəsiz] qalaraq fəvc-fəvc [dəstə-dəstə] küçələrə, məzbələlərə [zibilliklərə] atılırlar. Böylə, küçə təsiri ilə böyümüş cavanların rəftarına diqqət edilərsə, həman küçə təsiri bunların qan damarlarında, beyinlərində yerləşmiş olduğundan, hətta qocaldıqları halda da küçə fəhşiyatını tərək edə bilməyirlər.

Küçə fənalığı qızlara daha artıq dərcədə təsir edir. Fəhş ilə bərabər yalan, iftira, böhtan, oğurluq və bunlar kimi yüzlərcə insaniyyətə xələl yetirən hərəkətlərin binası küçə və meydan aralarında qoyulur. Mədəniyyətin ən böyük düşməni bulunan bu küçə pozğunluğuna indi də diqqət edilməzsə, Azərbaycan vətəndaşları arasında davam edən bu vəhşilik, yevropalılardan təbirincə, bu “Şərq barbarlığı” hələ illərcə bizi yırtıb-dağıdacaqdır.

Bugünkü tənəzzülümüzə, ürəkyaandırıcı bu halımıza barı indi diqqət edilsin ki, fürsət məqamıdır. İstiqlalını əlinə almış bir millət vaxtılı-vaxtında cəhalətindən ayrılıb, mədənilərin sülukuna [yoluna] varmazsa, özgələrə, mədəni qonşulara tömə [yem, tikə] olub gedər.

Bunu nəzərə alaraq, keçmiş məqalələrin birində təlimi-icbariyyənin nə dərcədə fərz bir şey olduğunu sübut etmişdim. Maarif Nəzarəti bunun icrasına qədəm basdığı gündən başlayaraq az bir zamanda uşaqlarımız küçələrdən məktəblərə toplanıb, əxlaqı pozan hərəkətlərdən daşınırlar.

lərdən daşınırlar.

Lakin bununla da iş tamən bitib getməz. Zira məktəblərdə bir də mükəlləfiyyət qanunu vardır ki, bunun icrası ilə ancaq 7-8 yaşına varmış uşaqları məktəbə almalıdır. Mükəlləfiyyət qanunu ilə bərabər, bunu həm təlim və tərbiyə mədələri də tələb edir. Çünki yeddi yaşına, hətta bəzən səkkiz yaşına çatmamış çocuqların bədənəri qüvvətli və zehinləri kəskin olmadığından naşi [olmadığına görə], hələ müntəzəm məktəb təlimlərinin öhdəsindən gələmməzlər. Binaənileyh [ona görə], Yevropa məmləkətlərində təlim mükəlləfiyyəti 8-9 yaşından başlarsa, Azərbaycanın abu-havası sairələrə nisbətən bir azca hərərətli olduğuna görə, bunun mükəlləfiyyəti yeddi, bəzən də səkkiz yaşından başlamalıdır.

İstər təlimi-icbari olsun da, olmasın, uşaqlarımız yeddi yaşına varmayınca məktəb üzünü görəmməzlər. Böylə olan surətdə, bəs iki yaşından yeddi yaşına qədər küçələrə atılmış bir çox səbilərə nə çarə olsun? Mükəlləfiyyət dövrünə varıncaya qədər yenə küçələrdə fəhşiyatı öyrənsinlər?

İştə, məqaləmizin məğzi bulunan bu məsələ bir o qədər də zehnimizi yormaz. Zira dünyada hər şeyə çarə tapan yevropalılar buna da bir çarə tapmışlar. Bunun birinci çarəçisi məşhur Fridrix Fröbel (1782-1852) adlı bir alman pedaqoqu idi ki, “uşaq bağçası” adıyla bir müəssisə tərtib verib, burada təlim mükəlləfiyyətinə varmayan xırda çocuqları əyləncələr, nəğmələr, musiqilər və ənvai [cürbəcür] oyuncaqlarla məşğul edirdi. Bunun üsulu “altı bəxşis” (Шесть даровъ) namı ilə məşhur bir üsuldur ki, hər millətin, əzan-

cümlə [o cümlədən] rusların da tərbiyə işlərində geniş bir yer almışdır. Məqsədiniz burada Fröbelin üsulundan bəhs açmaq olmadığından, bunu sair bir müsaid vaxta buraxıb, Azərbaycanda birinci uşaq bağçasının təsisinə dair məsələni şərh etməliyəm.

Darülfünun kimi ali məktəbləri açmağa qüdrəti çatan hökumətə hərgah təklif edilsə ki, götür bir “uşaq bağçası” da aç, söz yoxdur ki, bunun da öhdəsindən hökumətimiz gələ bilər. Lakin hər cüzi şeyi hökumətin boynuna yükləyənlərdən olmadığım üçün “uşaq bağçası”nın da təsisinə nəzərim başqadır.

Bir vaxt müəllimlərimiz çalışdılar ki, “Qafqaz Müəllimlərinin İttifaqı” namı ilə bir ittifaq yapsınlar. Lakin hökumət izin vermədi. İctimalarda [yığıncaqlarda] tətib verilmiş dərs proqramlarını və cədvəllərini də təsdiq etmədi. Xülasə, rus hökuməti müsəlman müəllimlərinin hər bir feil və hərəkətlərini nəzər altına alıb, bunlara heç bir müsaidə verməzdi. Bu feil və hərəkətlərə indi daha ehtiyac qalmadı. Zira hüriyyət sayəsində hankı ittifaq olursa-olsun, nizamnaməsini hökumətimiz təsdiq etməlidir. Proqrama gəldikdə, bunu da Maarif Nəzarəti özü tərtib edəcəkdir.

Bugünkü Müəllimlər Qurultayının vəzifəsi proqram yazıb kitab təlif etmək [yazmaq] kimi şeylərdən ibarət deyil. Həmdlər olsun ki, bunların həpsini düzəldən, yoluna qoyan adamlar mövcuddur. İbtidai və eddiyyələrımız olduğu kimi, darülfünunumuz da açılmaq üzrədir. Hər şeyimiz olduğu, yaxud olacağı halda, əcəba, qurultayın nə kimi təşəbbüsləri olmalıdır?

Müəllim əfəndilərimiz düşünməsinlər ki, daha onlar üçün heç bir şey qalmamışdır. Bərəks [əksinə], ən ağır vəzifələrin vaxtı indi gəlib çatmışdır. Qoy Maarif Nəzarəti darülfünunu açsın, bunun əlzəmiyyəti [vacibliyi] ümuri-səltənət [dövlət işləri] nöqtəyi-nəzəri ilə düşünülür. Zira məmləkətin darülfünunu olmazsa, doktor, advokat, mühəndis kimi məmur-ları haradan kəsb edə [əldə edə] bilər?

Lakin müəllimlərimiz məsələni pedaqoji nöqtəyi-nəzəri ilə düşünülər. Hər şeyin əsli olmayınca, fürusu [ikinci dərəcəlisi; şöbəsi, qolu] da meydana gəlməz. Məsələn, bir imarətin əsası, təməli olmayınca, əcəba, onun hündürdəki qatları dayanıb dura bilərmi? Məlum işdir ki, eddiyyələrımız olmasaydı, darülfünunu açma bilməzdik. Həmçinin ibtidaiyyələrımız da olmasaydı, eddiyyələrımız yaşamazdı.

Biri-birinin üstündə qərarlaşmış bu üç təbəqəyi-elmiyyənin əsası, bünövrəsi həman yuxarıda zikr etdiyimiz uşaq bağçaları, yaxud tərbiyəyi-ibtidaiyyədir ki, evlərdə tərbiyəli analar, bağçalarda da mürəbbiyələr əli ilə yapılırlar. Bizim bala-larımız hələ tərbiyəli analardan məhrum olduqları cəhətə, bu gün yalnız uşaq bağçalarına möhtac qalırıq ki, bunların da vücudu hələ meydanda yoxdur.

İştə, Müəllimlər Qurultayına təklif edəcəyimiz ən əsaslı və dəyərli bir məsələ: içində çalışdığınız məktəblərin özülünü unutmayın. Şagirdlərin sürətli bir tərəqqisini xahiş edirsinizsə, uşaq bağçalarının açılmasına var qüvvənizlə çalışın. Kooperativ, yaxud istehlak təriqi [yolu] ilə açılan müəssisələri düşününüz də, öyləcə üsul ilə siz də bir kooperativ uşaq bağçasını qabaqca Bakıda açınız. Burada

yetişdiriləcək ləyaqətli mürəbbiyə və fröbeliçələr (фребелички) əli ilə ikincisini Gəncədə, üçüncüsünü Qarabağda, dördüncüsünü Şirvanda, ilaxır, güşad ediniz [açınız]. Böylə olarsa, uşaqların ayaqları küçələrdən yığılar. Böylə olarsa, həm maddi və həm mənəvi faydalara nail olarsınız.

Fərhad Ağazadə

Bə'dət-təhrir: Uşaq bağçasına aid müd-dətlərcə cəm eylədiyim məlumat mütəşəbbislərə lazım olarsa, kamali-şövqlə təqdim etməyə hazırım.

F. A.

ORDUBAD ŞƏHƏRİNİN SON ƏHVALİ-SİYASİYYƏSİ

Nəhayət, Ordubad və həvalisində [ətrafında] yaşayan ermənilər xain daşnakların kəndiləri üçün nə qədər müzirr [zərərli] olduqlarını kəndiləri də anlayıb, Ordubad türk-islamalarına təslim oldular.

Bu günlərdə Ordubaddan nümayəndə sifəti ilə paytaxtımıza varid olmuş bir zat [gəlmiş bir şəxs] ilə müsahibədə bulunduk. Şəhərin övzasından [vəziyyətindən] və oranın əhvali-hazireyi-siyasiyyəsindən [hal-hazırda ki siyasi əhvalından] atıdəki [aşağıdakı] məlumatı verdi:

Beş aydan ziyadə idi ki, Ordubad və həvalisində yaşayan ermənilər çox səy edirdilər ki, Ordubada hücum edib oranı Böyük Hayastana mülhəq [birləşdirsin] və tabe etsinlər. Fəqət onlar şu arzularına çatmamayıb, həmənəvət [daim] pək narahat olunurdular. Zira, Ordubad islamalarının qüvvəsi onlarınkindən artıq idi. Odur

ki, ermənilər bir vəsilə [vasitə] arayırıldılar ki, kəndi məqsədlərini nasıl olsa da, çabuq hüsula gətirsinlər. İştə böylə olduqda, Zəngəzur erməniləri ilə birləşməkdən savayı onların başqa bir çarəsi yox idi.

Nəhayət, öylə də etdilər.

Bir qaç həftə əqdəm [qabaq] Zəngəzurdan çoxlu qüvvə götürüb bir qaç top və pulemyotla mücəhhəz olaraq [təchiz edilərək, silahlanaraq] Ordubad üzərinə hücum etdilər.

Artıq şəhərin hər tərəfdən əlaqəsi kəsilmiş və ətrafında bulunan dağlar tamamilə ermənilər tərəfindən işğal edilmişdi. Hər tərəfdən şəhərə yüz minlərlə qurşun yağır. Türk-islamalar bunu görərək axır nəfəslərinədək əldə silah kəndilərini mühafizə və müdafiə edəcəklərini qət etdilər.

İki gün müharibə davam edir və eyni zamanda da, vəhşi daşnaklar ətrafdakı kiçik müsəlman köylərini (Əylis, Nüsnüs, Anabad qeyrə və qeyrə...) yağma edib həpsini xak ilə yeksan etmək [dağıtmaq, yerlə yeksan etmək] hədəsi ilə əhalini qorxudurmuşlar.

Ermənilər son zərbəni endirmək qəsdilə yapdıqları vəhşətə qarşı artıq türk-islam əhalisi bıqdı.

Nasıl olsa da, düşmənlərin zülmünə bir sədd çəkmək qəsdilə qəti bir hücum yapa bilərdi. İştə şu vaxt müsəlmanların halı pək fəna idi. Onların mövcudiyəti tək bir qeyrət və namuslarından asılı idi. Müharibədə müsəlmanların qadınları, çocuqları, ixtiyarları, həpsi bilaistisna [istisnasız] iştirak edir, çalışırdı.

Hümmətül-rical təqliül-cibal fəhvasınca [Kişilər hümməti dağı qoparar mənasına

uyğun olaraq], artıq düşmənlər davam edəmməyib, fərara üz qoyurlar. İştə bu vaxt Zəngəzurdan köməyə gəlmiş ermənilər cəbhəni buraxıb öz yerlərinə qaçırdılar. Məhəlli [yerli] daşnaklar isə qaçıb gizlənilir. Onlar tutulmayıb, erməniləri daha da fəna bir hala saldı.

Artıq onlar da daşnakların ermənilər üçün nə qədər müzirr olduqlarını başa düşüb, bir daha onların sözlərinə baxmayacaqlarına iltizam verdilər. Sonra öz nümayəndələri vasitəsilə Ordubad islamlarına tabe olacaqlarını bildirib, onlarda olan silahları toplayıb Ordubad Hərbiyyə Komitəsinə təslim etmələrini dəröhdə etməklə [öhdələrinə götürməklə] bərabər, aralarında olan müfəttin [fitnəkar] daşnakların siyahısını məzkur [deyilən] komitəyə təqdim etdilər. Köylərdə əhali tərəfindən Azərbaycan hökumətinə tabe olacaqları barəsində müqavilələr tərtib edib Ordubada göndərdilər.

Deməli ki, Ordubad və həvalisində yaşayan müsəlman və erməni əhali Azərbaycan hökumətinə tabe olmağa hazırdır və bu xüsusda hökumətin lazımi binağuzarlığını [sərəncamını] bəkləməkdədir.

Səttar oğlu Əliqulu

PETROVSKDA

(öz müxbirimizdən)

Bakı pulu Petrovskda azalmış və axır günlərdə Bakı puluna ehtiyacı olan tacirlər müşkülətlə 50 min, 100 min rublə bulurlar. Binaənileyh [ona görə], Don pulu ilə Bakı pulunun təfavütü də azalmış-

dir. Şimdi Don pulu 5 faiz yuxarıya dəyisilir.

* * *

İngilis müsəlləh [silahlı] gəmisini “Orlyonok”un qaraqolu altında Petrovsk iskələsinə [limanın] yanaşmış “Evelina” vapurundan ağustosun 23-də Bəndər Gəz yanında tutulmuş 280 Lənkəran bolşevikləri çıxarılmışlardır.

280 nəfər həbs edilənlər arasında kommunistlərdən başqa bolşeviklər tərəfindən zəbt edilmiş gəmilərin xidmətçiləri də vardır. İngilis komandanlığı məhbusların həpsini Dabravol ordusu kontrrazvetkasına tapşırılmışdır. Kommunistlər və komissarların ölüm təhdidi altında Bəndər Gəz hadisəsində iştirak etmişlər, güclü qaraqol altında həbsxanaya göndərilmişlərdir.

Petrovskda gətirilən bolşevik içində Lənkəran baş komissarları Kropotov və Suxorukov yoxdurlar. Bir rəvayətə görə, onlar əvvəlcə gizlənməmişlər. İkinci rəvayətə nəzərən, bolşeviklərlə ingilislərin müzakirəsi əsnasında onlar qayıqla qaçmışlardır.

“Evelina” sərnişinlərinin söyləmələrinə görə, bolşeviklər ingilis gəmilərinin yaxınlaşmasını Ənzəli tərəfindən qəflətən bolşevik üssül-hərəkətləri [bazaları] üzərinə uçan təyyarədən bilmişlərdir. Təyyarəyə açılan atəşlər qanadlarında 18 dəlik açmışsa da, ciddi bir zərər verənməmişdir.

“Orlyonok” və “Bibiheybət” vaporları duman qaranlığından istifadə ilə yaxınlaşaraq, qəflətən açıqları yaylım atəşləri ilə bolşeviklər içində həyəcan salmış, onların sahil qamışları içində gizlədilmiş topları bir qəç atəşlə cavab vermişlərsə

də, tezcə sakit olmuşlardır. Və bədəhu [sonra], bolşevik flotundan ibarət olan gəmi və qayıqlar da ağ bayraq qaldıraraq bolşeviklər təslim olmuşlardır.

Şimali Qafqaziyada bolşevik təşkilatı

Bu axır günlərdə Şimali Qafqaziyada bolşevik təşkilatları kəşf edilmişdir. Bir çox adam həbsə alınmışdır. Tutulanlar arasında bir çox bolşevik komissarları tanınmışdır.

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Bakü Darülmüəllimini

Bakıda açılmış darülmüəlliminin [pedaqoji məktəbin] leyli [internat tipli] olmağı rəsmən təsdiq olunub, hər tələbənin güzəranı üçün dövlət sandığından [kassasından] müəyyən məbləğ verilməyi dəxi təhti-qərara alınmışdır.

Bu minval, 60 nəfər tələbənin kisvə, nəfəqə, süknası [pal-paltarı, yemək-içməyi, qalmağa yeri] təmin olunubsa da, lakin vəhleyi-ulada [birinci növbədə] darülmüəlliminə qəbul olunmuş tələbələrin ən müstəidlərindən [istedadlılarından] və vü-cudca ən sağlamlarından və bədat-təhsil [təhsildən sonra] müəllimliyə həvəskarlarından və kənardan gəlmə fəqir qismin-dən olan yalnız 20 nəfəri bu sənədə xə-zinə [hesabına] qəbul olunacaqdır.

Bu halda üç sinfə qəbul olunmaq niyyəti ilə imtahanlar işbu sentyabrın 10-dan etibarən başlanacaqdır. Belə ki, edadi məktəblərin 3-cü sinfi qədər təhsil görmüşlər – ehtiyat [hazırlıq] sinfinin 1-cisində, 4-cü sinfi qədər təhsil görmüşlər – ehtiyat sinfinin 2-cisində və 5-ci sinfi qə-

dər təhsil görmüşlər – darülmüəlliminin 1-ci əsaslı sinfinə qəbul olunacaqdır.

Tələbələrin sınıni 14-dən kəm olməyib, 20 sınıni təcavüz etməməyi [keçməməyi] şərtidir. Qəbul imtahanları sentyabrın 15-nə qədər davam edib, sonra dərslərə şüru olunacaqdır [başlanacaq].

İşbu məktəbə daxil olmağı arzu edənlər bilməlidir ki, Bakı Darülmüəlliminin 4 əsaslı siniflərindən məəda [başqa], iki ehtiyat sinfi dəxi vardır ki, tələbəsi 6 sənə mürurunda [müddətində] təhsil görəcəkdir. Lisani-təlimimiz türkcə olub, fünuni-mütənəvviedən [müxtəlif fənlərdən] başqa, üç əcnəbi lisani oxunacaqdır: ərəb, fars və rus lisanlarıdır.

Darülmüəllimin rəsmən məkatibi-taliyyədən məduddur [ikinci dərəcəli məktəblərdən sayılır]. Yəni tələbələrimiz gimnaziya kursu dərəcəsinə təhsil görüb, gimnaziyanın kəsb etdirdiyi [qazandırdığı] hüquqi-rəsmiyyəyə [rəsmi hüquq] malik olacaqlar.

Müdam 60 nəfər tələbəsi dövlət sandığından vəzifəxar olub [pul alıb, maaş alıb] məktəb içərisində güzəran edəcəklər. Yəni məktəbimiz leyli [internat tipli] olacaqdır. Kəndi məsarifi ilə məktəbdə sakin olmaq üçün artıq tələbələrə o surətdə müsaidə olunar ki, həm dərslər odasında və həm yataq mənzillərində vüsət [genişlik, boş yer] olmuş ola.

Məktəbə daxil olmaq istəyənlərə imtahanından qabaq doktorumuz baxıb vü-cudca salim olmaqlarını müayinə və müşahidə edəcəkdir. Bu kəslər ərəzəsi ilə bərabər təvəllüd şəhadətnaməsini pişnihad [təqdim] etməyə məcburdur.

*Bakı Darülmüəllimininin müdiri:
Rəşid bəy Əfəndizadə*

On min manat rüsvət

Sentyabrın 1-də Bakı vilayəti valisi vəzifəsini ifa edən polkovnik Əmir xan Xoyskinin hüzuruna onu şəxsən tanıyan Quba şəhəri sakini R. Z. gəlib məlum etmiş ki, vali xidmətdən məzül [kənar] etdiyi Cavad qəzasının Xillı pristavı Məhərrəm Lələyev məzkur R. Z. cənablarına 10 min manat Bakı bonu vermişdir. Bu pulu məzkur [adı çəkilən şəxs], polkovnik Xoyskiyə verməlidir ki, polkovnik Lələyevi yenidən kəndi xidmətinə təyin etsin və R. Z. cənabları əlavə etmişdir ki, bu paranı götürməkdən onun məqsədi budur ki, böylə çirkin hərəkət açılıb məzkur pristava tənbeh olunsun. Polkovnik Xoyski fövrən [dərhal] kabinetində xidmət edən şöbə müdirini çağıraraq əhvalatı bəyan etdikdə, R. Z. cənabları dübarə söylədiklərini təkrar etmişdir. Bu xüsusda Lələyevi məsuliyyətə cəlb etmək üçün bəratülqövl [protokol] yazılmışdır. 10 min manat pul Bakı xəzinəsinə, qanuna görə, cəmiyyəti-xeyriyyəyə sərf edilmək üçün göndərilmişdir. İrəlindən məzkur Lələyevin camaat arasında müzirr bir şəxs olması xüsusunda hökumətin məlumatı olduğuna binaən, Xoyski cənabları onu həbs etmişdir.

Cəfər bəy Rüstəmbəyovun vürudu

Azərbaycanın Kuban hökumətində olan siyasi nümayəndəsi Cəfər bəy Rüstəmbəyov bu günlərdə Bakıya varid olmuşdur [gəlmişdir].

İran konsulu

İranın Bakı konsulu məlum edir ki, Ənzəli idareyi-örfiyyəyi-əsgəriyyə [fövqəladə hərbi rejim] elan olmaq üzrə oraya

pasportsuz gedilməsin. Əks surətdə idareyi-örfiyyəyi-əsgəriyyə qanunu mövcubincə [əsasında], pasportsuzlar nəfə [sürgün] edilirlər.

“İttifaq” məhəlləsi

Bolşoy Morskoy küçədə “İttifaq” məhəlləsi Mart hadisəsindən sonra tamamilə dağılmış, əhalisi də ətrafa dağılmışdır. Bakının istirdadından [geri alınmasından] sonra hərçənd bir çoxları öz evlərinə köçmüşlərdisə də, lakin “İttifaq” məhəlləsinin bir tərəfdən şəhərin kənarında olması, digər tərəfdən küçələrinin gecələr qaranlıq bulunması xalqı ehtiyatlı davranmağa məcbur etdiyindən, çoxları şu məhəlləyə köçməməyirdi. Son zamanlarda şu məhəllənin “Müsavat” şöbəsi sədri tərəfindən şəxsi xəzinə olaraq 60 min manat sərf edərək “İttifaq” məhəlləsinə işıq gətirmiş, qaranlıqda qalmış “İttifaq” məhəlləsini işıqlandırmışdır. Bununla bərabər, ermənilər tərəfindən xaraba bir hala vəz edilmiş [qoyulmuş] “İttifaq” məscidi də həman məhəllə ruhanisi Molla Əliisgəndər tərəfindən təmir edilmiş, əlavə olaraq həman məhəllədə bir qiraətxana açılmasına təşəbbüs edilmişdir. Başqa məhəllələrimiz üçün şayani-imtisal [nümunə götürülməyə layiq] olan bu təşəbbüs təqdирə səzadır [təqdirəlayiqdir].

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

- Qurban bayramı günü Yetimlər Yurdunda cəşn [ziyafət] məclisi qurulması haqqında Cəmiyyəti-Xeyriyyədə müzakirə olunub, qətd edilmişdir [qərara alınmışdır] ki, məclis üçün Ağaməhəmməd İbrahimzadənin vasitəsi ilə xərc olunmağa 3

min manat cəmiyyətin kassasından buraxılsın. Cəşn məclisinə təşrif gətirənlər yetimlər üçün hər nə hədiyyə gətirsələr, qəbul olunacaqdır.

- Heydər Muxranski Cəmiyyətə verdiyi ərizəsi mövcubincə [əsasında], məzkurun [adı çəkilənin] bacısı Cənnətə birdəfəlik olaraq cəmiyyətdən 1000 rublə buraxılması qətd edilmişdir.

Birjada

Qiymət tədricən düşməkdədir. Kerenski minlik 1.200 manat, 250-lik 1.160 manat, xırdası isə 10 faizdir. Nikolay 500-lüyü 800 manatdan 1.300 manata qədər qiymət olunur. (Keyfiyyəti münasibətilə.) 100-lük 250 manat və xırda 60-75 faizə qədərdir. Osmanlı altun lirəsi 440 manat, gümüş manat 28 manat və xırda gümüş pul 12 manatdır.

2.300 dənə Osmanlı altun lirəsinin tutulması

Avqustun 16-da “Qafqaz-Merkuri”nin 16 nömrəli körpüsündə gəmi naziri [müfəttişi] müavini Quliyev “Abu” gəmisini ilə gedən bir nəfərdən 2.300 dənə Osmanlı altun lirəsi tutmuşdur. Bundan əlavə, həman gün məzkur [adı çəkilən] Quliyev Petrovska gedən “Kaspi” gəmisində 6 tay ipək mal tutmuşdur.

MÜƏLLİMLƏR QURULTAYI**Maarif Nəzarətinə verilən qərarname**

Avqustun 20-dən başlanaraq 30-da tamam olmuş Müəllimlər Qurultayı öz iclaslarında bir çox qərarlar vermişdir. Bu

qərarların bəzilərinin mövqeyi-icraya qonulması Maarif Nəzarətinə aid olduğundan, zeyldə [aşağıda] göstərilən qərarname Nəzarətə göndərilmişdir:

1) Məmləkətimizdə məktəblər üçün mükəmməl bir dərs proqramı və kitabları bulunmadığından, bunlar isə bizim tərəqqi və təalimiz [ucalmağımız] üçün mühüm və əlzəm [vacib] olduğundan, bir an əvvəl mövcudluğu hər kəsin arzu etdiyi bir şeydir. Bu xüsusda Maarif Nəzarəti tərəfindən bir Təlif və Tərcümə Komissiyonu təşkil olunmuş, bu Komissiyon həm bəzi məktəblər üçün proqramı yazmış, həm də kitablar yazmış, kitabların bir Komissiyaya həvaləsi məmləkətdə təlif müsabiqəsinə [kitab yazmaq sahəsində rəqabətə] mane olduğundan, Qurultay qərar vermişdir ki, Maarif Nəzarəti tərəfindən yeni bir komissiya təşkil olunsun. Bu komissiya məmləkətdə çıxarılan məktəb kitablarını (istər Komissiya tərəfindən yazılmış olsun, istər başqa əşxas [şəxslər] tərəfindən) tədqiq edərək bizə əlverişli olanlarını seçib meydana qoysun. Maarif Nəzarəti də imtiyaz qazanmış kitabları təb [çap] etdirərək məktəblərə dağıtsın [paylasın]. Bu komissiya Mərkəzi Büro göstərdiyi adamlardan mütəşəkkil olacaqdır, eyni zamanda məktəb proqramlarını da tərtib edəcəkdir.

2) İstiqlaliyyətimizin bizə ən qiymətli hədiyyə və nemət[i] milliyyətimizi diriltmək və milli adət və əmarələrimizi [adətlərimizi və nişanlarımızı] yürütməkdir. Bu əmarələrdən birisi də rəsmi lisanımız olan türkcənin dəvaircə [dairələr, dövlət idarələri tərəfindən] qəbuludur. Bu qəbul da ilk dəfə Maarif Nəzarəti tərəfindən başlamaq icab edir [lazım gəlir]. Bundan baş-

qa, təyin olunan yeni müəllimlər ancaq türkcə bildiklərindən və o məktəblərin çoxu və bəzi məktəblərin bəzi sinifləri milliləşdiklərindən, bilxassə [xüsusən] buralarda milli lisanımızın işə keçməsi lazımdır. Halbuki, bu vaxta qədər Maarif Nəzarəti tərəfindən bu xüsusda mühüm bir təşəbbüs vəqə olmamışdır. Buna görə, Qurultay qərar vermişdir ki, bundan sonra Maarif Nəzarətində və bilxassə məktəblərlə müfəttişlər arasında müxabirə və mürasilat [xəbərləşmə və yazışma, məktublaşma] türkcə olsun və rusca yazılan məktublara müəllimlər tərəfindən cavab verilməsin.

3) Məktəblərin müntəzəm və millətə faydalı bir tərzdə yürüməsi üçün vaxtilə [vaxtında] kitabların və ləvazimati-təlimiyyənin məktəblərə çatması lazımdır. Bundan başqa, həm kitabların, həm də ləvazimati-təlimiyyənin bütün çocuqlar tərəfindən alınması icab edir [lazım gəlir]. Halbuki hər sənə bu vasitələr vaxtilə məktəblərə yetişmədiyi kimi, bir çox füqərə çocuqları da tadarükdən aciz qalırlar. Buna görə Qurultay qərar vermişdir ki, kitabların vaxtilə məktəblərə yetişdirilməsi və füqərə çocuqların kitab və sair ləvazimati-təlimiyyəsinin məccani [pulsuz] olaraq Maarif Nəzarəti tərəfindən verilməsi tələb olunsun.

4) Müəllimlərin məmləkətə faydalı bir surətdə tərəqqisi dövrümüz icabatının [şərtlərinin] ən mühümüdür. Bu tərəqqi isə müəllimin mütaliasinə və mütalie üçün lazım gələn əsərləri bulmasına bağlıdır. Buna görə, Qurultay qərar verir ki, məkatibi-ibtidaiyyə üçün türkcə “Azərbaycan”, “Hökumət əxbəri”, təlim və tərbiyəyə, ədəbiyyata aid türkcə məcmu-

ələr Nəzarət tərəfindən göndərsin. Məktəblərin yanında türkcə kitabxanalar güşad olunsun [açılsın]. Bu kitabxanalarda türkcə kitabların təzayüdünə [çoxalmasına] səy olunsun.

5) Müəllimlərin hər zaman çalışıb qabiliyyəti-elmiyyə və fikriyyələrini artırması millətin faydasıdır. Bu isə qabiliyyətli müəllimlərlə qabiliyyətsizlərə maaşca qoyulan fərqə çox bağlıdır. Bunun üçün Qurultay qərar verir ki, məkatibi-ibtidaiyyələrdə şəhadətnaməli müəllimlərlə şəhadətnaməsizlərə maaşca qoyulan fərqə davam olunsun. Müəllimiyyə heç qabiliyyəti olmayanlar bir an əvvəl çıxarılsın və bundan sonra isə şəhadətnaməsiz müəllimlər məktəblərə qəbul olunmasın.

6) Müəllimlər də digərləri kimi hökumətin məmurlarıdır. Onların məişətlərini də təmin etmək lazımdır. Halbuki maaşlar artdıqca bahalıq da artır. Maaş artırmaqla onların məişətləri təmin olunmamayı. Bu təmin ancaq müəllimlərə ucuz ərzaq verməklə olar, digər cəhətlərdə onlara kömək etməklə olar. Buna görə, Qurultay qərar verir ki, bundan sonra digər məmurlara verildiyi kimi müəllimlərə də hökumət tərəfindən ucuz fiyatla ərzaq verilsin. Onların vəfatlarından sonra ailələrinə də hökumət yardımında bulunsun. Xəstə düşən müəllimlərə və ailələrinə hökumət tərəfindən məccani təbib müayinəsi, məccani əlac [dərman] və xəstəxana təmin olunsun. Xəstə düşmüş müəllimlərə müavinətdə bulunulsun.

7) Məmləkətimizin tərəqqi və təalisi məktəblərə və bilxassə darülmüəllimin [oğlanlar üçün pedaqoji məktəb], darülmü-

əllimat [qızlar üçün pedaqoji məktəb], sənəat [sənaye], ziraət [əkinçilik] və ticarət və ünəs [qız] məktəblərinə, bunların tədris və tədriscə tərəqqilərinə bağlıdır. Mümkün olduğu qədər mövcud məktəbləri saxlamaq, təzə məktəblər açmaq lazımdır. Buna görə Qurultay qərar verir ki:

a) Anarşi vaxtında xarab olmuş məktəb binaları təmir olunsun;

b) Məktəb binası olmayan yerlərdə kirayə şəraitinin yüngülləşdirilməsinə çarə tapılsın;

c) Lüzumu görülən yerlərdə, bilxassə Bakı, Gəncə və sair yerlərdə darülmüəllimin və darülmüəllimat açılınsın;

ç) Lüzumu olan mövqələrdə ziraət, ticarət, fəllahət [kənd təsərrüfatı] və ünəs məktəbləri güşad olunsun;

d) Müəllimə eyni qalan məktəb və ünəs məktəblərinə müəllim və müəllimə təyin olunsun;

e) Bələdiyyə İdarəsində qalan şəhər məktəblərində dərs verən müəllimlərin də maaşları az isə ötəki hökumət məktəblərininkinə müsavi [bərabər] olsun, bu vaxta qədər oralardakı müəllimlər almadıqları əlavələri də alsınlar, əks təqdirdə bu dürlü məktəblər müəllimsiz qalaraq qapanacaqdır.

ə) Bununla əl işi, şəriət müəllimlərinin də əlaqəsi vardır, binaənileyh [ona görə], bu iki sinif müəllimlərin də maaşları artırılmalıdır.

8) Hökumət məktəblərində tərbiyəmizi dırmalayan ikonalar əlan [hələ də] durur. Varlığını pərdələyən möhürlər qartalı əlan kullan[ılır]. Bir də məktəblər cənbində [nəzində] bulunan kəlisaların [kilsələrin] xaçları altında hilal görünür.

Buna görə Qurultay qərar verir ki, bütün hökumət məktəblərindən ikonalar qaldırılsın, kəlisalardan hilallar götürülsün, möhürlərdən qartal qaldırılaraq Azərbaycan armalı [nişanlı, gerbli]ullanılsın.

9) Qurultay qərar verir ki, hələlik məkatibi-taliyyə [ikinci dərəcəli məktəblərin] müəllimlərinin ali təhsilliləri ilə sani [ikinci] təhsillilər bilaistisna [istisnasız] müsavi maaş alsın.

10) Hal-hazırda kullanılmaqda olan hürufatımız [əlifbamız], gərək mətbuatı, gərək imlanı və gərək tədrisatı xeyli müşkülata uğratdığından, bu isə təməddünümüz [mədəniyyətimiz; mədəniləşməyimiz] üçün böyük bir əngəl təşkil eylədiyindən, Qurultay hürufatımızın dəyişdirilməsi və mədəniyyətə ən ziyadə müsaid olan latın əlifbasının qəbulu tərəfdarıdır; bu xüsusda Nəzarət tərəfindən edilən hər dürlü təşəbbüsü hüsn-fəaliyyətlə qarşılayacaqdır.

TEATRO VƏ MUSİQİ

Bu gün çaharşənbə günü sentyabr ayının 3-də Hökumət Teatrosunda “Bakı Türk Aktyorları İttifaqı” artistlərinin iştirakı ilə türk səhnəsinin rejissoru Abbas Mirzə Şərifzadənin təhti-idarəsində [rejissorluğu altında] birinci dəfə olaraq mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır:

Rza Zaki əfəndinin yeni yazmış olduğu “Məhkəməyi-kübra” nam faciəsindən bir pərdə;

Azərbaycan türk səhnəsində ilk dəfə olaraq Təhsin Nahid bəyin əsəri “Hicranlar” nam bir pərdəli faciəyi-eşq.

“Hicranlar” İstanbul türk şivəsi ilə oy-

nanılacaqdır. Bu faciənin qəhrəmanı olan Müəyyəd bəyin rolunu şimdiyə qədər türkcə səhnələrində məşhur türk aktyoru Bürhanəddin [Təpsi] ifa etmişdir. Bu dəfə isə həman rolu Azərbaycan türk səhnəsinin aktyoru Abbas Mirzə Şərifzadə öz ustadi-əkrəmi [alicanab ustadi] olan Bürhanəddin bəy namına ifa edəcəkdir.

Bir pərdəli “Bizim kirayənişin özünü öldürdü” komediyasından sonra konsert olacaqdır. Konsertdə Seyid Şuşalı oxuyacaq və Qurban [Pirimov] çalacaqdır.

Artistlər zamani-hazirəni mütəzəmmin [əhatə edən] şerilər və kupletlər oxuyacaqdırlar.

Tamaşa başlanacaq axşam saat 9-un yarısında.

BAKİ TÜRK AKTYORLARI İTTİFAQI VƏ HACIBƏYLİ BƏRADƏRLƏRİ MÜDİRİYYƏTİ

Bu avqust ayının 28-də Bakı Türk Aktyorları İttifaqı idarəsi ilə Hacıbəyli Bəradərləri [Qardaşları] Müdiriyyətinin bir şurası vaqə oldu. Məzkur [deyilən] şurada milli səhnəmizi daha müntəzəm bir hala salmaq və bununla bərabər opera, operetta, drama və komediya kimi əsərləri tənqid edərək həyatımıza tətbiq etmək və bu yolda müqtədir aktyor və aktisrlər meydana çıxarmaq məsələsi müzakirə edildi. Bədəz-müzakirə [müzakirədən sonra] bu xüsusda bir bədaye [incəsənət] kursu təsis etmək lüzumu görüldü. Bu kurs isə dörd şöbədə ibarət olub, drama şöbəsinə mahir aktyorlarımızdan Abbas Mirzə Şərifzadə, Hüseyinqulu Sarablı, komediya şöbəsinə məşhur Mirzəağa Əlizadə, musiqi şöbəsinə Üzeyir bəy Hacı

bəyli, Zülfüqar bəy Hacıbəyli, Müslüm bəy [Maqomayev], Qurban Pirimov, tarix şöbəsinə Əliabbas Müznib, ədəbiyyat şöbəsinə Rza Zaki bəy və sairləri müəllim və mühazirəçi olaraq təklif edildi. Bu təkliflər ümumiyyətlə qəbula keçdi. Kurs ləvazimatı idarəsinə nazir olaraq Xəlil Hüseyinzadəyə ümum idarə, nəzarət və məsuliyyəti-həyətiyyə [heyətin məsuliyyəti] həvalə edildi. Məzkur kursun açılması isə bu sentyabr ayının 5-nə qərar qoyuldu. Bu kursa daxil olacaq erkəklər hər halda türk və müsəlman, qadınlar isə hər bir dində və milliyətdə ola bilər. Hər kim məzkur kursa qeyd olmaq arzu edərsə, Qubernski küçədə 43 nömrəli xanədə [Hacıbəyli] Zülfüqar bəyə müraciət eylesin.

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

7-321

Arvad diş həkimləri Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

10218

Xəzər dənizində posta, sənişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulu-Bəndər Gaz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

7-178

Petroqraddan gəlmiş doktor İshaq Avetisoviç Atayans (professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çərşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir. Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Diş həkimi B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər,

kaucuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ə dək, axşam saat 4-dən 8-ə dək. Adres: Sisyonovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

7440

Berlin Darülfünunu doktoru S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə.

Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor Hacı Fətulla Ağəlizadə

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Diş həkimi Viraxobskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Kaucuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Voronsovski, nömrə 21. Gimnaziçeskinin küncündə.

9022

Abstanovka

Müzəyyən: qonaq odası, buduar, yemək odası və kabinə abstanovkaları [avadanlıqları] və həmçinin ayna (güzgü), rəsmlər, xalılar, elektrik lyustraları və qeyri ev əşyası satılır. Telefon nömrə 37-51. Səhər saat 8-dən 10-a, axşam saat 3-dən 9-a qədər.

9023

Müdür: Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR**Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətindən**

səh. 21. “Bakıda «Azərbaycan Cümhuriyyətinin təqvim və ünvan cədvəli» sərlövhəli...”: qəzetdə “Cümhuriyyətinin” yerinə “Cəmiyyətinin” getmişdir.

“Sadovaya”: Bakıda, indiki Şövkət Ələkbərova küçəsi.

Yersiz çıxış

səh. 23. “Anaşkin, Mirzayans və mikoyanlar”: Bakıda sosialist fəhlə hərəkatının aktiv üzvləri nəzərdə tutulur.

“başında «tənbəki oyunu» açmaq”: birinin başına oyun gətirmək, onu çətin vəziyyətə salmaq, fəlakətə düçar etmək.

səh. 24. “Məra be xeyre to ommid nist, şəer mərasan!”: “Sənin yaxşılığına ümid yoxdur, pislik eləmə!” (Farsca)

Teleqraf xəbərləri

səh. 25. “ozyora Samronu”: rusca mətnin qeyri-dəqiq tərcüməsi səbəbindən “ozyora Samro” sözləri qəzetdə “oder Somro” kimi getmişdir.

“Avamlar Kamerası”: ikipalatalı Böyük Britaniya Parlamentinin aşağı palatası olan İcmalar Palatası nəzərdə tutulur.

“düşmənin gözəl qüvvələri qarşısında”: rusca həm “əla”, həm də “üstün” mənasına gələn “превосходный” sözünün qeyri-dəqiq tərcümə edildiyini demək mümkündür.

səh. 26. “Məclisi-Əyan” (ABŞ): İkipalatalı qanunverici hakimiyyət orqanı olan ABŞ Konqresinin yuxarı palatası (Senat).

“Novo-Nikolayevsk”: Rusiyada indiki Novosibirsk şəhəri.

səh. 27. “Krasnovodsk”: Türkmənistanın indiki Türkmənbaşı şəhərinin 1993-cü ilə qədərki rəsmi adı.

“Petrovsk”: Dağıstanda, indiki Mahaçqala şəhərinin köhnə adı.

“Qara-Qala”: Türkmənistanın cənub-qərbində, indiki Məxtumqulu şəhəri.

İslam yazısı üçün rəqəmli latın əlifbası

səh. 30. “Esperanto” [Esperanto]: XIX əsrin axırlarına doğru yaradılmış ümumdünya süni dili.

səh. 32. “Hər hərfin müəddəsi qövseyin arasında həm rus, həm müsəlman yazısı ilə göstərilir.”: bəzi hərflərdə, xüsusilə ilk bir neçə hərfdə mötərizələrin yeri dəyişik düşmüşdür.

“hərəkələr”: ərəb əlifbasında, sait səsləri göstərmək üçün özündən əvvəlki samit hərfin üstünə yaxud altına əlavə edilən işarətlər.

səh. 33. “lüzumi vaxtında”: qəzetdə “lüzumi vaxtının” getmişdir.

səh. 34. “(İrəlində ərəb dilindən qonuşacağ[ım]ız zaman görülcəkdir ki...”: mötərizə içindəki bu abzas, daha yuxarıdakı abzaslardan birinin kiçik fərqlərlə təkrarıdır.

“Ərəb dilində isə ɣ hərfi kəlmənin hər yerində kəndi tələffüzünü vəqayə edir.”: qəzetdə belə getmişdir: “Ərəb dilində isə ɣ hərfi əlifbamız kəlmənin hər yerində kəndi tələffüzünü vəqayə edir.”

Birinci kooperativ uşaq bağçası

səh. 37. “fröbeliçələr (фребелички)”: Fridrix Fröbelin davamçıları; həmçinin, uşaq bağçalarında işləmək üçün hazırlanan tərbiyəçilər.

“bə’dət-təhrir”: yazandan sonra; P. S.

Ordubad şəhərinin son əhvali-siyasiyyəsi

səh. 37. “Anabad”: qəzetdə təhrif edilmişdir.

Petrovskda

səh. 38. “Petrovsk”: Dağıstanda, indiki Mahaçqala şəhərinin köhnə adı.

“Bəndər Gəz”: İranın Gülistan ostanında, Xəzər dənizi sahilində şəhər.

Bakı xəbərləri

səh. 40. “Cavad qəzasının Xıllı pristavı”: qəzetdə “Xıllı” yerinə “Xilə” getmişdir.

“Bolşoy Morskoy”: Bakıda, indiki Bülbül prospekti.

“İttifaq məscidi”: Bakıda, indiki Əjdər bəy məscidi.

Müəllimlər Qurultayı

səh. 43. “a) Anarşi vaxtında xarab olmuş...”: bu və bundan sonrakı maddələri göstərən hərflərin sırası qəzetdə qarışdırılmışdır; müasir əlifba sırasına görə düzəlttik.